

Sommige mensen noemen de aalscholver "een probleem". Ze zouden door hun eetpatroon de visstand negatief beïnvloeden. Wetenschappelijk is er voor deze angst geen enkele grond, vertelde de heer Van Eerden, medewerker van Rijkswaterstaat op de 14e Noordhollandse Vogeldag.

M.R. van Eerden

Aalscholvers rond IJsselmeer bedreigen de visstand niet

We zien de laatste jaren steeds meer dat mensen in landen om ons heen, maar ook in ons eigen land, zich zorgen maken over aalscholvers. En waarom? Het is een fascinerend beest, zeker in de broedtijd, als hij een veren-tooi heeft die eigenlijk ongekend is met die mooie rode stukjes naakte huid aan de basis van de snavel in de paartijd. Dat is maar een dag of tien het geval en zo zullen maar weinig mensen hem kennen. Meestal wordt hij afgedaan als een zwarte vogel.

Laten we eens gaan kijken waar ze, behalve in Nederland, zoal broeden. Op de kaart van noordwest Europa zien we een aantal kolonies in Nederland. Ook in Denemarken een hele grote verspreiding, met name aan de Oostzeekant en recentelijk is hij ook helemaal naar boven gegaan aan de oostkant van Zweden. Inmiddels zijn er ook een paar vestigingen helemaal in Estland. Van ouds was ook het gebied in Polen van belang. Het zijn dus de waterrijke gebieden in Europa waar deze soort heel erg thuis is. Ze zijn altijd vervolgd. Het is eigenlijk zo, dat ze in Nederland zijn blijven zitten dank zij het feit dat we een paar natuurreservaten hadden, waaronder het Naardermeer. Dat was een van de belangrijkste gebieden in ons land evenals het Wanneperveen. Ook vroeger is

14e N.H. Vogeldag

hij hier talrijk geweest, dat weten we uit archeologische vondsten. In 1965 is de soort beschermd geraakt en sindsdien is het eigenlijk bergopwaarts gegaan en wel zo bergopwaarts dat het nu ter discussie staat of het zo wel moet doorgaan. Moeten we

M.R. van Eerden

misschien iets doen en loopt het niet uit de hand? Enerzijds dus een successtory van de natuurbescherming, anderzijds sommige politici die ermee in de maag zitten. Bij Rijkswaterstaat zijn wij al in 1980 met onderzoek begonnen.

Aantallen

Ze broeden niet alleen in bomen maar ook op de grond, zoals bij voorbeeld op een eilandje in de

Oostzee in Denemarken. De nesten daar zijn gemaakt van zeewier. Ze hebben dus helemaal geen bomen nodig om in te broeden. Dat kunnen ze ook prima op de grond en als er geen bomen zijn dan kunnen ze ook op oude vuurtorens broeden, zoals in de monding van de Weser.

De aantallen zijn alleen maar toegenomen vanaf de bescherming in Nederland in 1965, gevolgd door Denemarken en Duitsland in de zeventiger jaren. Met name in de jaren tachtig heeft er een zeer sterke groei plaatsgevonden. Op dit moment kunnen we zeggen dat er in noordwest Europa zo'n 125.000 paren broeden. Als je die groei op een logaritmische schaal uitzet voor alleen Nederland en Denemarken dan zie je dat er een nagenoeg rechte lijn ontstaat en dat betekent dat de groei ieder jaar met een bepaald percentage constant blijft.

In Nederland een toename van zo'n twaalf procent per jaar, in Denemarken 26 procent per jaar. Inmiddels heeft Denemarken ons land ingehaald en heeft zo'n 40.000 broedparen. In Nederland is het gestegen tot ruim 20.000 paren in 1993. Nu zijn er minder en schommelt het aantal tussen 16.000 en 17.000 paren, wat natuurlijk toch ook wel pittig is. Maar goed, wat is veel? Dat is altijd de vraag bij het aal-

scholververhaal. Is dit nou veel? 125.000 paren in Europa? Het is een zaak die constant in beweging is.

In 1982 was het Naardermeer de belangrijkste kolonie in Nederland en die beesten zaten daar toen massaal op de grond. Toen waren er nog geen vossen in het gebied en konden ze massaal op de grond broeden.

Als we nu even kijken naar het aantal broedparen in het IJsselmeergebied, dat is zo'n zestig à zeventig procent van het aantal dat in Nederland broedt, dan zien we ook daar een gestage toename tot zo'n 16.000 à 17.000 paren en dan in 1994 een terugval in één jaar tijd tot een veel lagere waarde en daarna is het aantal iets toegenomen en lijkt zich te stabiliseren.

Kolonies

Nou, waarom was dat nou zo? Dan moet je kijken naar de verschillende kolonies. Het Naardermeer, dat was eigenlijk de *stronghold* voor de aalscholver in Nederland. Al voor 1970 talrijk met meer dan 2000 broedparen. Die had z'n top in het midden der tachtiger jaren en daarna is het, van nature overigens, weer gedaald.

Er is niets aan gedaan, geen beheer gevoerd, niet aan bomen geschud wat ze tot 1965 wel gedaan hebben, maar die aantallen zijn daar gestabiliseerd op een veel lager niveau, dus tegenwoordig zo'n 2000 paar. En dan de Oostvaardersplassen. Sinds de inpoldering in 1968 van zuidelijk Flevoland hebben de wilgen daar er 15 jaar over gedaan om zo groot te worden dat ze inderdaad als broedplek konden gaan dienen. We zien de eerste vestiging in 1978 en dan een sprongsgewijze toename. In 1995 was er een enorme val. Recent gaat dat weer iets omhoog.

De Lepelaarplassen, later nog gekoloniseerd in 1985, ook een sterke toename gevolgd door die afname en dan ten noorden van Enkhuizen nog een kleine kolonie van enkele honderden paren die nooit zal kunnen uitgroeien om de eenvoudige reden dat daar niet voldoende viswater aanwezig is.

Seizoen

Hoe ziet het aalscholverseizoen er uit? De aalscholvers in sommige binnenlandkolonies keren soms al in februari terug. In het IJsselmeer is het meestal wat later, veelal eind februari de allereersten, maar meestal komen ze na medio maart terug. De mannetjes eerder dan de vrouwtjes. Het verschil met het vrouwtje kun je zien aan de vorm van de bovenkant van de snavel. Het is niet altijd zo duidelijk maar meestal is die bij het mannetje wat rechter en z'n voorhoofd is ook wat vlakker dan bij het vrouwtje en de hoogte bij de basis is ook wat hoger. Vooral als je ze bij elkaar ziet dan is dat goed te zien.

Mannetjes zijn ook groter dan vrouwtjes: mannetjes kunnen wel 2600 gram zijn, sommigen wel 3 kilo; vrouwtjes 2100 tot 2400 gram. Meestal worden er vier eieren gelegd, soms wel eens vijf. De meeste eieren komen de laatste jaren uit, maar het aantal jongen dat groot komt is heel verschillend. De IJsselmeerkolonies kunnen in sommige jaren,

zeker bij de hele grote aantallen die we eind jaren tachtig hadden, minder dan één jong per paar grootbrengen. Dus eigenlijk kun je zeggen dat één jong per twee paren uitvliegt en in goede situaties kan dat wel 2,5 jong per paar zijn dus een verschil met een factor vijf per kolonie is heel normaal en dat heeft ook alles te maken met het feit dat er problemen zijn met de visvangst.

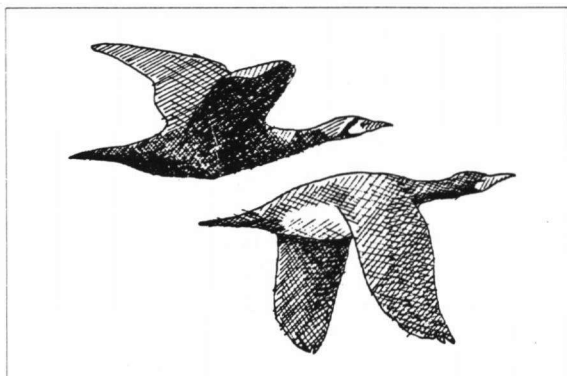
De broedtijd is 25 dagen en de jongen zijn dan afhankelijk van de ouders en doen er nog eens twee maanden over voordat ze medio juli op eigen benen staan en niet meer gevoerd worden en langzaam naar het IJsselmeer uitzwermen.

Brak

Aalscholvers nestelen graag in brak gebied, zoals bij voorbeeld in de Oostvaardersplassen. Die plek is vijftien jaar geleden bevolkt geraakt en op een gegeven moment leidt dat, overigens ook samen met de hoge waterstanden in het gebied, tot het afsterven van de bomen. Vervolgens wordt daar de dichtheid aan aal-

Aalscholver droogt veren

Aalscholvers

scholvers dan minder en gaan ze langzamerhand over tot het koloniseren van nieuwe stukken bos. Zeker daar waar je groot-schalige natuurgebieden hebt kan dat en zie je dus ook weer een soort herbebossing optreden van de gebieden die ze achterlaten.

Het is dus niet zo dat je alleen maar een verwoestend effect hebt van zo'n groep vogels. Nee, zeker niet want ook de jonge bosvorming komt nadien weer op gang. Ook vogels als grote bonte spechten maken prima gebruik van die dode bomen en achter het losliggende schors zitten allerlei nachtvlin-ders, zoals weeskinderen, en dat geeft een extra stukje dynamiek die zo'n vogel daar, door in die grote aantallen aanwezig te zijn, met zich brengt.

Het is dus niet alleen maar aalscholvers, aalscholvers en nog eens aalscholvers, maar rondom aalscholvers broeden ook nog andere beesten. Slobeenden zijn afhankelijk van het enorme rijke leven aan zoo-plankton wat je daar in die gebieden ziet, dus het is eigenlijk een heel systeem.

Kleurringen

We hebben ook aalscholvers ge-ringd. Dat doen we al een aantal jaren en we hebben ze kleurringen gegeven en ik zou willen vragen aan iedereen die in het bezit is van een telescoop om

toch vooral uit te kijken naar dit soort beesten. Het is vaak moeilijk om ze te zien, maar als je ze ziet en je leest die kleurringen af, dan ben je in het bezit van een heel leuk gegeven, namelijk dat je weet waar die vogel vandaan komt: Dene-marken, Schotland,

Oost-Engeland, Polen, Roemenië. Daar worden ook overal dit soort projecten gedraaid. Al die vogels zijn individueel te herkennen, dus je weet niet alleen dat je dus te maken hebt met een vogel uit een bepaalde kolonie, je weet ook zijn historie, net als bij de ganzen. Nederlandse ringen zijn geel, wit en recent ook groen en rood. Er staat een twee-letterige inscriptie op en met een beetje goede wil is dat op zo'n 400 meter afstand prima afleesbaar. Dat ringen van die beesten is natuurlijk een vak apart. Daarvoor moet je van goeden huize komen. Bij het ringen noteren we de leeftijd, het geslacht, het gewicht van de vogel om er zo achter te komen hoe zo'n kolonie nou in elkaar zit. Wie komt terug, wie komt niet terug, en hangt dat af van het aantal jongen dat groot geworden is op het nest? Hangt dat af van de nestplaats, van het jaar, en misschien kunnen we ook iets zeggen over wat die oudervogels gegeten hebben. Waren dat specialisten of waren dat generalisten? Dat zijn allemaal vragen waar we nu zo'n vijftien jaar mee bezig zijn. We hebben ons voorlopig beperkt tot het uitwerken van gegevens over de aantaloename en iets over het dieet en we gaan nu beginnen om de gegevens te bewerken die we met de kleurringen verzameld hebben.

Het streven is om per jaar 200 jongen te ringen. Sommige jaren wat meer, sommige jaren wat minder. Het zijn vaste deelgebieden aan de Oostvaardersplassen waar we ringen. Soms aan de rand, soms in het centrum. In een daljaar was het soms moeilijk om aan jongen te komen omdat er zo weinig waren geboren.

Bekijken we de terugkomstkans van de geringde dieren dan zie je dat het per jaar erg verschilt. In sommige jaren komt er veel minder van terug en ook zie je dat er een groot verschil is tussen de plekken waar de dieren geboren zijn.

Dieren uit de randen van de kolonie hebben een lagere terugkomstkans, en dus waarschijnlijk een lagere overlevingskans dan dieren die van ouders komen die in het centrum van de kolonie gebroed hebben. Dit soort dingen is van erg veel belang om te begrijpen hoe zo een hele populatie is opgebouwd en welke natuurlijke mechanismen er ook aan ten grondslag liggen.

Hoe die soort zelf met z'n hoeveelheid vis en ook met de andere aalscholvers en met z'n broedhabitat omspringt. Daarvoor is natuurlijk ook van belang dat er niet heel snel wordt ingegrepen. Als wij nu opeens grootschalig gaan rommelen in die kolonies, dan verstoort je daarmee natuurlijk ten eerste het hele beeld maar ook natuurlijk het beeld van zo'n heel onderzoek.

Als we kijken naar de leeftijdsopbouw dan zien we steeds minder jongere dieren en, ook in onze geringde populatie, steeds meer oudere vogels die dan meer dan vijf kalenderjaren oud zijn. Ook is het interessant om te kijken hoe het zit met de overleving van die verschillende groepen. Wie broeden er nou succesvol en wie niet en zitten er dus natuurlijke grenzen aan de groei,

want daar zijn we eigenlijk naar op zoek.

Concentraties

Er zijn een aantal plekken langs de Friese zuidkust, in de buurt van Lemmer, waar een aantal zandplaten liggen, die heel druk bezocht worden. Dat begint al in juni, dan beginnen de non-breeders zich daar te concentreren. In juli en augustus komen daar de jonge vogels bij en eind oktober is daar een heel belangrijke concentratie van aalscholvers in het IJsselmeergebied. Ze verlaten dan de kolonies en uiteindelijk zwermen ze dan nog uit, helemaal tot in het gebied van de Oostzee. We weten van heel veel terugmeldingen van dieren uit de Oostvaardersplassen, die in de nazomer eerst nog naar het Kattegat gaan en het gebied van de Oostzee van Denemarken en ook het voormalig Oost-Duitsland, om dan vervolgens naar beneden te gaan naar het zuiden. We hebben terugmeldingen van dieren, die in Nederland geringd zijn, van de wintermaanden van november tot en met januari, waaruit we kunnen zien dat ze vooral aan de westkust van Frankrijk zitten. We zien dat ze helemaal het Iberisch schiereiland overgaan, je ziet dat ze de alpenmeren bezoeken, het meer van Genève, Zuid-Duitse en andere Zwitserse meren. Het Rhône-dal is heel belangrijk, Sardinië en de kust van Tunesië. Dus een enorm gebied van één groep, die uit dit areaal van Europa in de zomer tesamen komt en zich in de winter uitspreidt over een enorme lap van Europa. Vanuit Denemarken gaan ze ook iets oostelijker, naar het gebied van de Adriatische zee, waar onze aalscholvers heel weinig komen en de beesten uit Polen gaan ook richting Zwarte Zee, Griekse archipel en dieren uit Roemenië gaan richting

Nijldelta en zelfs nog naar de kust van Israël en Libanon. Dus zo heeft ook die groep in de winter, zij het met een enorme overlap, toch wel aparte visgebieden.

Het is ook interessant om te weten of individuen aparte plekken hebben in de winter en er lijkt alle reden voor om dat te geloven. Heb je als jonge vogel eenmaal een bepaalde plek ontdekt dan kom je daar ook heel vaak weer terug.

Van terugmeldingen van aalscholvers uit Frankrijk weten we dat het daar in juli en augustus nog rustig is en dan zie je dat in november/december de herfst-trek goed op gang komt. In januari/februari is het minder. Voor een deel wordt dat veroorzaakt door afschot. Met name in de eerste periode komen onze goed beschermde jongen in de richting van die zuidelijke landen en daar krijgen ze dan, zeker in de laatste jaren weer, de volle laag.

Winter

Ze zitten dus zowel aan de kust als in het binnenland. Een deel van onze vogels blijft ook in Nederland overwinteren, met name langs het rivierengebied en in de delta. Veel minder langs het IJsselmeergebied zelf. Dat is een plek waar ze niet zo graag in de winter zitten. Stromend water is dan van belang, zoals langs de Durance in Frankrijk. Allerhande minuscule plekjes fungeren dan als slaappleats en de beesten kunnen dan zo'n twintig kilometer uitzwermen om dan een stuk rivier te gaan bevissen. Heel anders dus dan we hier in Nederland gewend zijn. In de late namiddag komen ze dan weer, net als kraaien, terug naar de slaappleats. Het zijn meestal landgoederen, beschermde gebieden, maar niet iedereen ziet ze graag komen. Zeker in Frankrijk is nogal wat

commotie op dit moment over de aalscholvers.

Een deel van de vogels kiest ook voor het zeegebied, zoals de kust bij Biarritz, en uit de ringen weten we dat dit dezelfde dieren zijn die in de zomer op zoet water zitten.

Internationaal

De aalscholver is dus een internationale vogel, waarbij het beheer en het beleid zich niet alleen beperkt tot Nederland maar het heeft ook alles te maken met wat het buitenland doet. Dus internationale bescherming, zoals die ook gerealiseerd is via de vogelrichtlijn, maar die overigens deze zomer uit de annex 1 (voor de kenners) is gehaald om geen speciale bescherming meer te hoeven hebben. Dat is een politieke lobby geweest. Dat betekent overigens niet dat de aalscholver nu vogelvrij is. Hij is nog net zo beschermd als hij was, alleen de lidstaten hoeven niet langer speciale maatregelen te nemen om de aalscholver te beschermen. Er hoeven dus geen slaappleats meer gerealiseerd te worden en er hoeft geen actief beleid meer te zijn om nieuwe broedkolonies te stimuleren, maar hij is en blijft net zo beschermd als hij was. Iets wat wij misschien niet zo goed weten is, dat er ook in het Middellandse zeegebied nog vrij veel rivieren zijn, hoewel vaak iedereen denkt dat Frankrijk een vrij droog land is. Maar Spanje en Italië zijn toch voor ons gevoel mediterrane landen en zeker in het binnenland gortdroog. Maar er liggen in het binnenland toch nog veel stuwmeren. En die stuwmeren worden door weinig vogels zo benut als door de aalscholvers. Het is een ontwikkeling die in de loop van deze eeuw is gestart, maar zeker in de jaren zestig zijn er nog veel nieuwe projecten bij gekomen en die hebben dus bijgedragen tot

een vergrote opvang van aalscholvers in Europa. Dat is iets wat wij ons eigenlijk niet zo goed realiseren, maar dit soort gebieden, het gaat toch om vele tienduizenden hectare zoet water, waar geen of weinig andere visetende watervogels van kunnen profiteren, maar die fungeren toch als een heel goed opvanggebied voor aalscholvers in de winter.

Habitat

Als we nu gaan kijken in wat voor soorten habitat die aalscholvers zitten, dan is het zo dat in de grote estuaria en de lagunesystemen aan de kust in de zomer zo'n veertig tot zeventig procent van de totale noordwest-Europese populatie zit en in de winter twintig tot vijftien procent. Tweede in de rangorde zijn de grote Europese meren met dertig tot vijftig procent in de winter. Dus grootschalig water is zowel in de zomer

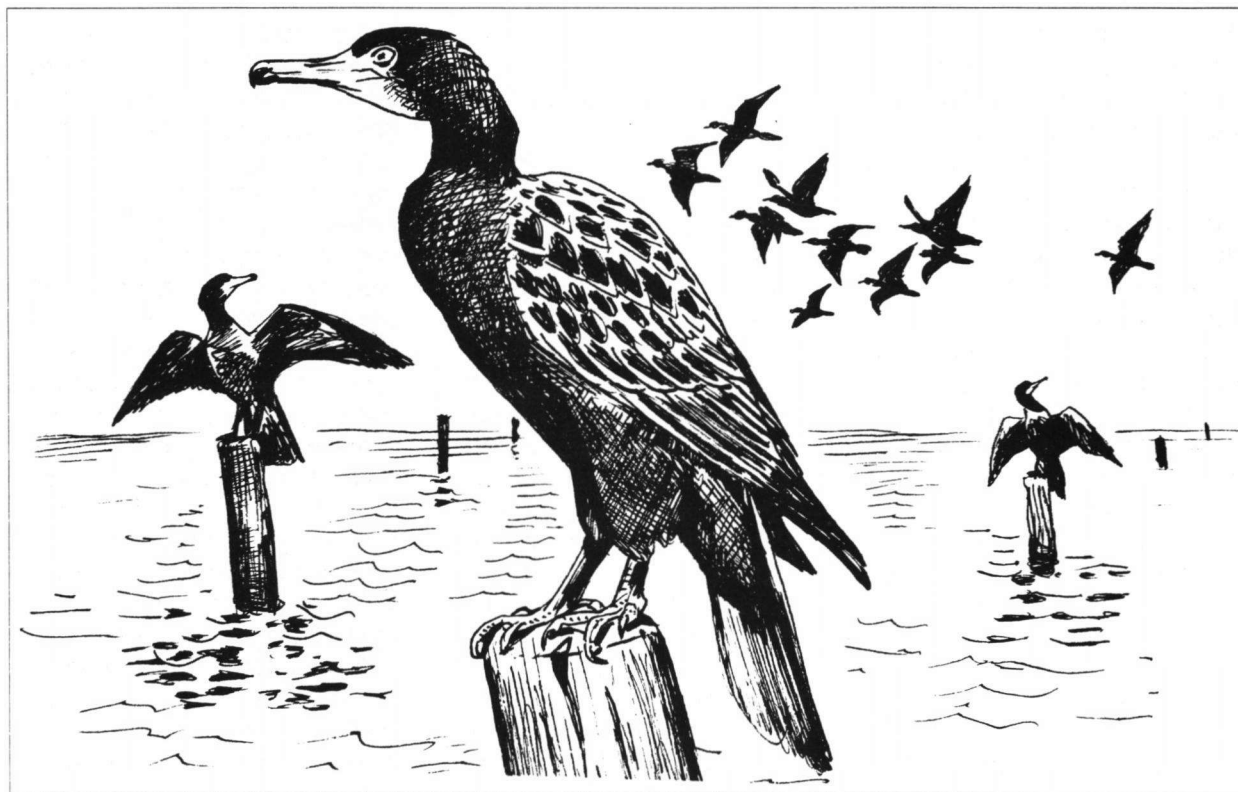
als in de winter de drager voor al die aalscholvers.

Op kleine meren en langs kleine beken daar vind je ze wel maar het draagt voor de aalscholver niet wezenlijk bij voor het voortbestaan van de populatie.

Als je nu gaat kijken waar de meeste schade wordt gerapporteerd, dan is dat juist in deze gebieden. Dus bij voorbeeld de mensen in Zwitserland en Oostenrijk en Zuid-Duitsland die maken zich ernstig zorgen over het effect dat aalscholvers kunnen hebben tijdens vorst, als die dieren vanuit het laagland naar die beken optrekken om dan zalmachtigen te gaan vangen. Het zijn dus met name de kleine meren, waar kunstmatig de visstand wordt uitgezet of beïnvloed, waar een grote hoeveelheid klachten vandaan komt ten aanzien van het voorkomen van aalscholvers.

Voedsel

Nu dan de aalscholver en de mens. Dat is al zo oud als de weg naar Kralingen. In Kralingen was vroeger de visafslag van de zalmvisserij in Nederland maar die zalmen zijn allang weg. Maar zo lang als er door de mens gevestigd wordt, zo lang is er ook die interactie. Vissers zien de aalscholver als hun concurrent. Maar we moeten dan toch wel weten wat ze eten. Het zou evident zijn als al die aalscholvers paling eten. Je hoort vaak in het nieuws dat die aalscholvers per persoon 500 gram paling per dag eten. Dat staat dan tegen een bepaalde kiloprijs garant voor een inkomstenderving van zoveel miljoen en dan hebben we weer een prachtig verhaal in de krant. U mag dat wel opschrijven maar het klopt niet. Als we gaan kijken wat die aalscholvers dan wel eten dan gaan we kijken naar de broedkolonies waar gegevens over bestaan wat betreft het dieet in de zomer. Je kunt dat zien omdat die

Aalscholvers

Tekening: Ronald Sinoo

aalscholvers iedere dag een braakbal maken en in die braakballen zitten gehoorsteentjes van vissen. Die kun je determineren en niet alleen kun je zien welke soorten ze gegeten hebben, maar ook kun je zien hoe groot die vissen waren. Als we dan kijken wat aalscholvers eten, dan is het zo dat het vooral de witvissen zijn, die enorm talrijk zijn in ons Nederlandse oppervlaktewater. We zien dat driekwart van het dieet bestaat uit witvis. Blankvoorn is daar de belangrijkste van, en in tweede instantie ook brasem en soms rietvoorn, maar die is eigenlijk niet echt talrijk. Dat is heel sterk zo in de Biesbosch, maar in het IJsselmeer is het iets anders.

Tweede in de rangorde zijn de baarsachtigen. Daarvan is pos een heel belangrijke soort (veertig procent) en de rest (twintig procent) is rode baars. Dus blankvoorn, pos en baars. Dat vormt eigenlijk de basis voor het dieet van de aalscholvers. Niet alleen in Nederland maar ook in andere delen van de zoetwatergroep in Europa. Dat is het beeld van de zomer.

Paling

Aal en snoekbaars zijn soorten die ook op het menu voorkomen, maar kwantitatief speelt het geen enkele rol voor het beest. Als u een aalscholver iets ziet vangen, zal het vaak een paling zijn. Als u hier bij Vinkeveen of waar dan ook, ergens in een jachthaven een beest ziet opkomen dan zal hij, niet alleen in de winter maar ook in de zomer, een paling hebben. Dat zijn specialisten, een kleine minderheid van de aalscholvers, die precies weet waar hij paling moet vangen. Die kent de plekken onder een schip, bij een inlaat van water of bij een sluisje, en die kan zo prima een dieet van honderd procent paling op-

bouwen. Dat is aangetoond met beesten die bekeken zijn. Dus het is niet zo dat ze het niet lusten. Het is eenvoudig zo, dat er op het moment helemaal geen aal meer is om dit soort grote aantallen vogels te kunnen voeden. En dat heeft weer te maken met de verminderde intrek van de aal, die zoals u weet, in de Sargassozee zijn eieren legt en dan als larf hier via de sluizen binnenkomt om dan onder andere het IJsselmeer te bevolken. Die stand van de glas-aal is enorm afgenomen en daarmee ook de vangst van zowel de beroepsvisserij als van de aalscholvers.

Want die aalscholver at vroeger, voor 1970, wél meer paling. Er is dus geen direct effect aalscholver/palingafname maar de aalscholver heeft geleerd andere vissen te vangen.

In de winter is het zo dat de aalscholvers die in Nederland blijven zich vooral in het rivierengebied ophouden omdat daar stromend water is en ze er zeker van zijn dat ze redelijk goed de winter kunnen doorkomen. In het IJsselmeergebied zijn ze dan nagenoeg verdwenen maar het aantal neemt ook daar toe, ook als overwintenaar.

Het laatste jaar waren er zo'n 10.000 à 15.000 dieren in Nederland overwinterend. Als we dan naar het dieet kijken dan is het zo dat op meer plekken de baars wat is toegenomen hoewel de witvis ook nog heel belangrijk is. Het beeld is dus duidelijk dat het niet om commercieel interessante soorten gaat, met uitzondering van de baars trouwens want daar is voor wat de wintervisserij betreft wel degelijk belangstelling voor.

Kwekerijen

Nu is het zo dat, als je praat over aalscholvers, dan gaat het om duizenden hier en tienduizenden daar en grote aantallen

broedparen. Natuurlijk is het dan makkelijk om te zeggen nou, dan is er dus direct een effect op de inkomstenderving voor die IJsselmeer-beroepsvisserij. Maar daar moet je toch mee uitkijken. Ik wil dat nog even benadrukken. Dat hebben we voldoende kunnen ontzenuwen en dat is ook geaccepteerd. Het is wel zo elders in Europa, en dat is dan het tweede punt dat ik zou willen benadrukken. Het gaat met name om die kleinschalige wateren, waar dus, bij voorbeeld in Frankrijk, karpers worden uitgezet als eerstejaars vissen. Die moeten dan door-groeien in een paar jaar tijd tot oogstbare karpers van twee kilo. Als daar dan ook aalscholvers een gedekte tafel vinden, dan kunnen die vissen daar geen kant op en dan krijg je dus zowel directe verliezen door de dieren die gegeten worden als indirecte verliezen door de dieren die beschadigd worden en later door de verwondingen kunnen overlijden.

Dit effect staat onomstotelijk vast. Als beweerd wordt dat ze een negatief effect hebben op sportvis in open wateren, als bijvoorbeeld forellen, zalmachtigen en andere door sportvissers gewaardeerde vissen, dat is niet onomstotelijk bewezen. Er zijn wel indrukken maar het feit dat het open systemen zijn, waarbij toch de reproductie van die vissen veel belangrijker lijkt dan de consumptieverliezen door aalscholvers, dat is iets wat zeker nog nader onderzoek verdient.

Ik wil nogmaals benadrukken dat, mede dank zij de resultaten van tellingen die we hebben, de statistiek van die aalscholvers veel betrouwbaarder is dan wat de vissers en de visserij-organisaties op tafel leggen. Er zijn wel beweringen uit die hoek maar het is slechts zelden zo dat men beschikt over hele goede

bestandsopnamen en kennis over hoe het nou werkelijk onder water zit met die vis. Het enige wat boven water gehaald wordt is natuurlijk de gevangen vis, maar je moet ook weten welke vis en hoeveel er aanwezig is in het gebied.

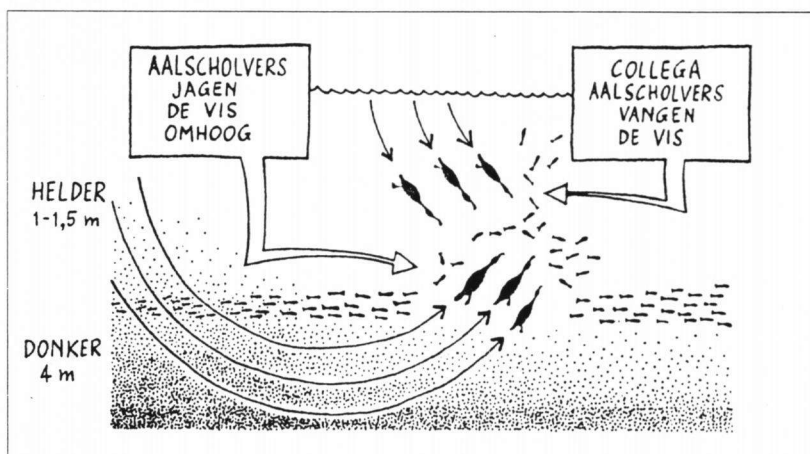
IJsselmeer

Tot slot wil ik nog iets vertellen over het IJsselmeersysteem. Dat is tenslotte het meest dicht bij huis. De spiering speelt een heel belangrijke rol in het ecosysteem van het IJsselmeer. Het is een zalmachtig visje en dient enerzijds als voedsel voor baars en snoekbaars. Dit is een soort voedselweb. De visserij wil hier vis onttrekken aan het systeem. Dat doen ze ook.

In de tachtiger jaren gingen 50.000 fuiken het meer in. Iedere nacht ging dus ongeveer 300 kilometer staand want het meer in om daar baars en snoekbaars te vangen. Dat is inmiddels vrijwillig teruggebracht, omdat men inzag dat de vangsten van snoekbaars heel erg drastisch waren gedaald. Hoewel het RIVO, het Rijksinstituut voor Visserijonderzoek, herhaaldelijk had gewaarschuwd om zo niet door te gaan want je overvist de zaak, zijn ze toch doorgegaan.

Uiteindelijk heeft de Nederlandse overheid haar handen ervan afgetrokken en nu is het de visserijorganisatie zelf die heeft gezegd: 'Okay, we gaan terug want we zien dat we terug moeten. Maar, dan moet de aalscholver ook aan banden worden gelegd. En dat is nu op dit moment het debat.

Jaarlijks is er ongeveer zo'n honderd kilo spiering per hectare aanwezig. En honderd kilo per hectare maal 200.000 hectare in het IJsselmeer verdwijnt voor het grootste deel in de magen van baarzen. Zestig kilo per hectare gaat richting baars, een

De vistaktiek van aalscholvers

klein deel naar de vogels. Een groot deel gaat richting visserij of gaat gewoon dood of wordt onbedoeld bijgevangen als te jonge vis in diezelfde fuiken.

Dat is een groot probleem. De meeste vogels eten spiering rechtstreeks en andere vis zoals de pos. Het is niet zo dat je kunt zeggen dat de vissen die nu richting vogels gaan, of via de baarzen, anders allemaal richting visserij zouden gaan. Dat is niet zo.

Het is nu voldoende duidelijk geworden dat je meer moet weten van de vis zelf. Want als er teveel vis komt dan gaat er ook meer vis van nature dood. Het is dus niet zo dat die dan allemaal maar die netten inzwemmen. Dus die schade-problematiek, ik wil dat nogmaals benadrukken, is veel ingewikkelder dan alleen maar een optelsommetje van zoveel duizend vogels maal zoveel gram vis per dag. Afgezien of je daar nu allemaal paling voor invult of niet. Het is zeer de vraag of die aalscholvers een zo wezenlijk effect hebben.

Crash

Van de andere kant is het wel zo dat zij zelf wel aan de grenzen zitten van hun groei. Ik heb dat laten zien met die crash in de aantallen, die eigenlijk gekomen is doordat het water de laatste jaren steeds helderder wordt.

Aalscholvers hebben een probleem met helderheid onder water. U moet zich een doorsnede van het water voorstellen: de bodem en de oppervlakte, die in helderheid kunnen verschillen. Bovenin helder en onderin troebel door algen en zwevend stof. De vissen staan altijd in het troebele deel van de waterkolom. Wordt het helderder dan gaan de vissen naar beneden. De aalscholvers duiken in het troebele visrijke deel van het systeem en drukken de vis op door onder elkaar door te gaan. Ze zijn dus aangepast aan de situatie waarbij het IJsselmeer heel troebel was.

Dat was vroeger ook minder het geval maar door die enorme vermessing, de hoeveelheid nutriënten die via de Vecht en het Eemmeer maar ook via de Rijn/IJssel als belangrijkste bron in het IJsselmeer kwam, is het hele habitat zo vertroebeld dat er eigenlijk geen vis meer te vangen viel. Maar de hoeveelheid vis is dus groter dan die vroeger ooit geweest is. Wel is de samenstelling van de soorten helemaal in de richting van die witvissen veranderd. De aalscholver heeft dus de reactie gehad op die weliswaar toegenomen hoeveelheid vis maar de verslechterende zichtomstandigheid onder water, door met elkaar te gaan jagen.

Aalscholver

Daardoor zijn die kolonies ook zo groot geworden, samen met het feit dat er ook nieuwe kolonies in het IJsselmeer zijn gerealaiseerd door natuurontwikkelingen. De Oostvaardersplassen waren er immers niet, de Lepelaarsplassen ook niet en Enkhuizen "De Ven" is ook een natuurreservaatje waar vroeger de vissers in en uit liepen.

Bescherming, nieuw broedhabitat maar ook meer vis. En nu is het zo dat we waarschijnlijk in de toekomst een prognose kunnen maken in verband met de helderheid die we de afgelopen jaren hebben zien toenemen in het IJsselmeer (dat was ook in het "rampjaar" 1994 zo). Dan zien we dus dat die periode van helder water in juni enorm verlengd wordt. En aalscholvers hebben dan problemen. Die vissen gaan dus lager in de waterkolom en dat sociale vissen wordt steeds moeilijker en we zien dan ook dat de dieren er veel meer alleen op uit gaan om te vissen. Enerzijds verwachten we dus van de aalscholver een reactie op een veranderende visstand, en onder water een veranderende zichtomstandigheid, en anderzijds zal het ook wel zo zijn dat er op een gegeven moment een soort Europese verandering komt in het

aantal broedparen. De grote IJsselmeerkolonies lijken redelijk stabiel. Het is niet direct te verwachten dat er heel veel nieuwe bijkomen. Misschien zijn er in het noordelijk IJsselmeergebied nog plekken waar in de broedtijd nog dieren bij zouden kunnen, maar de vraag is waar dat dan zou moeten zijn. Op dit moment lijkt dat niet erg voor de hand te liggen.

De aalscholver heeft gereageerd op een beschermende maatregel in Nederland in 1965, in de zeventiger jaren gevolgd door vele landen in Europa, en ik geloof ook dat we er best trots op mogen zijn dat we met de natuurbescherming zo ver hebben kunnen komen dat we aalscholvers, die vroeger altijd alleen maar in

het verdomhoekje zaten, nu als beschermde soort hebben rondvliegen waar hij zelf wil. En dat is iets wat toch, zeker als je in andere landen gaat kijken, heel bijzonder is. Dat wij in Nederland, hoewel we zo'n dicht bevolkt land zijn, toch nog in een aantal plekken een stukje oernatuur hebben met grote groepen visetende watervogels.

Misschien nu nog alleen de aalscholvers, maar eigenlijk horen daar ook de lepelaars, zilverreigers en kwakken bij, die vroeger volgens oude literatuur in grote hoeveelheden gebroed hebben in gemengde kolonies. Nou, dat is heel zeldzaam geworden maar in ieder geval hebben we dan toch die aalscholver terug gekregen en ik hoop dat dat nog heel lang zo blijven kan.